

**Konsekvensutredning
av
Regional plan for
Hardangervidda 2019-2035**

**Kjetil Heitmann
Naturforvalter AS**

7. februar 2019

Forord

Naturforvalter AS har fått i oppdrag å utarbeide konsekvensutredning av forslag til ny Regional plan for Hardangervidda 2019 – 2035. Utredningen er utarbeidet av naturforvalter Kjetil Heitmann.

Kontaktperson hos Buskerud fylkeskommune som oppdragsgiver har vært Ellen Korvald. Hun har også vært en konstruktiv diskusjonspartner i forbindelse med at konsekvensutredningen er utarbeidet parallelt med at forslag til ny regional plan er behandlet i administrativ gruppe og styringsgruppe for planarbeidet.

Utredningen omhandler konsekvenser for villrein og samfunn av endringer i nytt forslag til regional plan i forhold til gjeldende regional plan fra 2011. Vurdering av konsekvenser av en regional plan skal skje på et overordnet nivå og skal bygge på tilgjengelig datamateriale. Det foreligger svært mye og god kunnskap om villreinen på Hardangervidda, men for ulike samfunnsinteresser er tilgjengelig datamateriale av mer varierende kvalitet. Vurderingene vil derfor måtte bygge på en god porsjon faglig skjønn.

Veggli, 7. februar 2019

Kjetil Heitmann

Innhold

Forord.....	2
1. Innledning.....	4
2. Vurdering av reviderte retningslinjer i regional plan	5
3. Vurdering av endringer i plankart av 09.10.2018.....	12
4. Vurdering av tematiske problemstillinger i regional plan	14
5. Vurdering av handlingsprogram i regional plan	17
6. Vurdering av områder nevnt i planprogram, men ikke tatt inn i ny regional plan	18
7. Vurdering av klimaendringer og mulige langsiktige virkninger på villrein og beitegrunnlag.....	20
8. Vurdering av regional plan i lys av ny kunnskap om villrein	21
9. Vurdering av regional plan etter naturmangfoldlovens §§ 8-12.....	22
Referanser	23

1. Innledning

Denne konsekvensutredningen er utarbeidet på bakgrunn av utkast til Regional plan for Hardangervidda 2019 – 2035, versjon 17.01.2019, revidert etter styringsgruppemøte 10.01.2019.

Konsekvensutredning av regionale planer er hjemlet i plan og bygningslovens § 8-4, som sier at «*regionale planer med retningslinjer eller rammer for framtidig utbygging skal inneholde en særskilt vurdering og beskrivelse av planen virkninger for miljø og samfunn...*». Forskrift om konsekvensutredninger § 18 sier at det for blant annet regionale planer kan konsekvensutredningen begrenses til å redegjøre for virkningene planen kan få på et overordnet nivå.

Denne konsekvensutredningen tar for seg:

- Vurdering av konsekvenser overfor villrein og samfunn av foreslåtte endringer i regional plan. Mandatet for konsekvensutredningen presiserte at samfunnsmessige konsekvenser i første rekke skulle konsentreres om næringsutvikling og friluftsliv
- Vurdering av langsiktige virkninger på villrein som følge av klimaendringer
- Vurdering av innholdet i regional plan i lys av ny kunnskap om villrein som er kommet til etter 2011
- Vurdering av tema i planprogram for rullering av regional plan som er vurdert i planprosessen, men ikke innarbeidet i nytt planforslag
- Vurdering av endringer i regional plan etter prinsippene i naturmangfoldlovens §§ 8-12

Konsekvensutredningen tar utgangspunkt i konsekvensutredninger og vurderinger som ble gjort til gjeldende regional plan vedtatt i 2011. Utredningen er lagt opp i forhold til at dette er en rullering av gjeldende regional plan, og ikke et helt nytt planarbeid. Utredningene er gjort på et overordnet nivå og ikke på tiltaksnivå. Dette forutsettes gjort ved oppfølgende kommuneplaner og reguleringsplaner.

Konsekvensutredningen er utarbeidet i lys av overordnede mål i regional plan kapittel 2, og på bakgrunn av overordnede føringer gitt i oppdragsbrev fra Miljøverndepartementet fra april 2007, for utarbeiding av regionale planer for viktige villreinområder. Her het det bl.a.: «*Planene skal forene målene om lokal omstilling og utvikling med nasjonale mål om helhetlig forvaltning av fjellområdene og sikring av villreins leveområder*», og at «*Planene skal fastsette en langsiktig arealforvaltning som balanserer bruk og vern for de aktuelle fjellområdene med influensområder*.»

2. Vurdering av reviderte retningslinjer i regional plan

Pkt. 1.1 Formål med planen

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Overordnede mål fra kapittel 2 er tatt inn som nytt punkt 1.1 i retningslinjene.

Vurdering av endring:

For villreinens overlevelse i et langsiktig perspektiv er det viktig å sikre utveksling av dyr og trekkmuligheter mellom Hardangervidda og tilgrensende villreinområder. Det framkommer i liten grad om dette er en målsetting for regional plan. I gjeldende regional plan under pkt. 5.1 står det at man i planen søker å ivareta «*aktive trekkområder innenfor leveområdet som også i framtida skal kunne fungere som trekkområder, innbefattet trekkområdene fra Hardangervidda i nord og sørover til Setesdalheiene.*» Det står under retningslinjenes punkt 2.4 for E134 at «*arbeidet med planlegging og utbygging av tunneler for å bedre framkommelighet for trafikanter og å styrke villreinens frie trekkveier mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene, skal styrkes.*» For Rv 7 er det sagt at «*arbeidet med planlegging og bygging av miljøtunneler og høyfjellsprofiler på strategiske steder på traséen skal videreføres.*» For Rv 7 er ikke dette arbeidet begrunnet med villreinens trekkveier. Regional plan burde avklart bedre i hvilken grad det er en målsetting å sikre, eventuelt utbedre, muligheter for trekk mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene og Nordfjella, for å lettere kunne prioritere dette ved oppfølging av kommunale planer, i handlingsprogram for regional plan og i andre sammenhenger.

Pkt. 1.3 Virkning av planen

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

I punkt 1.3 er det lagt inn ny orienterende tekst som sier: «*Alle aktører med aktiviteter og virksomhet på Hardangervidda forventes å forholde seg til regional plan.*»

Vurdering av endring:

Dette framstår som et ønske som må følges opp i ulike fora. Det kan i utgangspunktet være vanskelig for den enkelte aktør å forstå hva Regional plan betyr for egen virksomhet, spesielt for de som ikke jobber daglig med slike plansaker. Konsekvensen av denne endringen framstår som uklar for villrein og samfunn men har neppe noen reell betydning.

Pkt. 1.4 Videre planlegging og saksbehandling

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Punkt 1.4 i retningslinjene sier at regional plan skal legges til grunn ved rullering av kommuneplanene. I de nye retningslinjene er det tilføyd at «*Den regionale planens sonegrenser skal implementeres med lokalt skjønn som ivaretar planens intensjoner. Implementeringen kan medføre forsiktige innskrenkninger og utvidelser av sonene dersom konsekvensvurdering og vurdering etter naturmangfoldlovens §§ 8-12 tilsier at villrein og annet naturmangfold ikke blir nevneverdig berørt.*»

Vurdering av endring:

Denne endringen er en grei presisering i de nye retningslinjene, og kan redusere unødige konflikter mellom villrein og andre samfunnsinteresser.

Pkt. 2.3 Utmarksnæringer

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

I punkt 2.3 Utmarksnæringer, er det i avsnittet *Andre utmarksnæringer (som f.eks. opplevelsesnæringer og utleie av jakt- og fiskerettigheter)* føyd til et nytt punkt for hvordan utbyggingsspørsmål skal avklares. I tillegg til planavklaring gjennom gjennom kommuneplanen (LNF-arealer med spredt næringsbebyggelse) eller reguleringsplan (pbl §12) åpnes det også for avklaring ved dispensasjoner (etter pbl §19-2), jf. planveilederen «Garden som ressurs».

Vurdering av endring:

Denne endringen vil være positiv for aktuelle utmarksnæringer fordi det er rimeligere å utarbeide og få godkjent søknad om dispensasjon enn reguleringsplan. Krav til reguleringsplan kan ødelegge økonomien i en marginal utmarksnæring. Det er videre en grei presisering i de nye retningslinjene at en gjennom plan- og byggesaksbehandlingen ikke kan sette vilkår med restriksjoner for bruk av bygg i deler av året. Dette innebærer ingen faktisk endring. Også ved søknad om dispensasjon skal konsekvenser for villrein utredes og vurderes, og endringen skal ikke ha negativ konsekvens for villreinen.

Pkt. 2.4 Veier – bygging og drift

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

I punkt 2.4 *Veier – bygging og drift*, avsnitt om *Vinteråpne og vinterstengte veier* er det for Fv 755/Fv 124 over *Imingfjell* foreslått to alternative løsninger i planforslaget som skal sendes ut til høring.

Alternativ A er i hovedsak ordning i gjeldende regional plan, med vinterstengning fra 30. november til 1. april evt. til påske, men med et tillegg om at det fra oppstartdato for vinterferie til påske tillates det brøyting på strekningen Steinset til Småroe Fjellstove. Dersom det er villreinflokker på Lufsjåtangen eller flokker like vest for veien, kan veien stenges og/eller åpning kan utsettes. Fylkeskommunene som veieiere fatter beslutninger om å stenge eller utsette veiåpning etter faglig anbefaling fra Fylkesmannen.

Alternativ B som vil sendes til høring er at det åpnes for at 4-årig prøveprosjekt med vinteråpen veg for fv 124 Tessungdalen-Imingfjell-Uvdal fra og med 2019/2020. Vilkår for vinteråpen veg er at vegen kan stenges på kort varsel dersom det er signaler om at villreinen beveger seg inn mot området og på trekk ut mot Lufsjåtangen, nattestengning mellom kl. 22.00 og 07.00 og stopp- og parkeringsforbud mellom bommer ved Småroi og Sønstevatn fra brøytingens oppstart til fredag før palmesøndag. Dersom erfaringene fra prøveperioden er gode blir vegen over Imingfjell permanent helårsveg.

Vurdering av alternativ A:

Med fortsatt vinterstengt veg over Imingfjell, slik det er i dag, vil villreinen ha fortsatt god tilgang til vinterbeiter på Lufsjåtangen. Tangen har en betydelig del av vinterbeitene for villreinen på Hardangervidda, og beitene her er særlig viktige i vintre med mye snø og is lenger vest på vidda og i perioder med overbeite på sentralvidda (NINA, 2009). Villreinen benytter perifere deler av sitt beiteområde, slik som Lufsjåtangen, periodevis. Vinteren 2017/2018 var det ca. 2000 dyr øst for vegen over Imingfjell i flere uker (www.villrein.no).

GPS-sporing av villrein på Imingfjell viser to ulike traseer for trekk ut mot Lufsjåtangen på 2000-tallet. Den ene trekkruta går ved Sandbu nord for fylkesgrensa, mens den andre traseen går ved Småroe sør for fylkesgrensa. Brøyting nord til Småroe kan derfor forstyrre den søndre trekkruta over fylkesvegen, men villreinen har fortsatt mulighet til å trekke over vegen lenger nord.

Helårs veg mellom Øvre Numedal og Tinn vil være viktig for bosetting og tilgang på arbeid i tilgrensende bygder, det kan styrke tilbudet for videregående skole og styrke turisme og handel lokalt. Nore og Uvdal har hatt en nedgang i folketallet på 11 % fra 2000 til i dag ifølge SSB, og både

Nore og Uvdal og Rollag kommuner vil få en forventet nedgang i folketallet på henholdsvis 11 og 15 % i henhold til SSB's framskrivninger av folketallet fram mot 2040. Helårsveg mellom dalførene er særlig viktig for å kunne oppnå et felles bo- og arbeidsmarked på tvers av dalførene, og kan være viktig for å oppnå en bærekraftig utvikling av lokalsamfunn i Tinn og Øvre Numedal.

Med fortsatt vinterstengt veg over Imingfjell vil en ikke oppnå helårsveg mellom Øvre Numedal og Tinn, og en vil heller ikke ha mulighet å oppnå et felles bo- og arbeidsmarked på tvers av dalførene. Det vil redusere muligheten for en bærekraftig utvikling av tilgrensende bygder. Alternativ løsning for helårsveg er tunnel mellom Veggli og Skirvedalen i Tinn.

Vurdering av endring i alternativ B:

Vinterbrøyting med stengning av vegen når det er villrein i området vil i prinsippet kunne fungere greit for villreinens tilgang på vinterbeite på Lufsjåtangen, men det forutsetter at en har et fungerende stengeregime når det villrein nærmer seg. Det er likevel betydelig tvil om dette vil fungere i praksis. Et framtidig regime må baseres på overvåking av villreinens bevegelser uten bruk av GPS ettersom GPS-merking av villrein på Hardangervidda er et tidsbegrenset prosjekt ifølge NINA. I tillegg må det ikke være høye brøytekanter som hindrer villreintrekk. I sum vil denne løsningen kunne være noe negativ for villreinen.

Behovet for helårsveg mellom Øvre Numedal og Tinn vil være delvis oppfylt med vinterbrøyting, men med stenging av fylkesvegen når det er villrein i området, og med nattestenging og stopp- og parkeringsforbud på vinteren. Veggen vil også måtte stenges i perioder med uvær. I følge Statens vegvesen (2018) vil det være svært dyrt med kolonnekjøring over Imingfjell.

Vegen vil vinterstid fungere bra for turisme, handel og andre samfunnsfunksjoner som ikke er avhengig av full regularitet. Veggen vil trolig ikke være fullgod løsning for arbeids- og skolependling over fjellet fordi en ikke oppnår tilstrekkelig regularitet alle år. Det er derfor usikkert om en likevel vil oppnå et felles bo- og arbeidsmarked på tvers av dalførene med denne løsningen. Veggen over Imingfjell er av størst betydning for Nore og Uvdal lengst nord i Numedal, og spesielt Uvdal.

Statens vegvesen (2018) sier at fylkesvegen over Imingfjell ikke er en veldig viktig nasjonal eller regional lenke. Vegvesenet sier videre at vegen er bratt, smal og svingete, spesielt i oppstigningen på Telemarkssiden, og oppfyller ikke vegvesenets standard for hovedveg med fartsgrense 60 km/t. Ved vinteråpen veg vil det oppstå nye flaskehalsar som må utbedres. Statens Vegvesen mener at det ikke er økonomisk forsvarlig å holde vegen vinteråpen.

En alternativ helårsveg mellom Tinn og Øvre Numedal er tunnel under Killingskaret mellom Veggli og Skirvedalen. Denne løsningen er nevnt i punkt 2.4 under avsnittet «Annet». Dette vil være en løsning som ikke må stenges regelmessig på grunn av villrein og uvær, og som derfor vil ha bedre regularitet enn vinterveg over Imingfjell. Denne løsningen vil i større grad kunne bidra til et felles bo- og arbeidsmarked for Øvre Numedal og Tinn. NINA (2009) viser til at helårsveg mellom Tinn og Veggli vil være en god løsning ut fra hensyn til villrein.

Veg Ystanes til Heng

Retningslinjene sier at veg fra Ystanes ved Kinsarvik til Heng i Ullensvang tillates utbedret. Dette er ingen endring i forhold til gjeldende regional plan. Utbedring av veg vil gi lokalbefolkning og andre betydelig bedre tilgjengelighet til viddeplatået fra Ullensvang. Tilgrensende arealer er på kartfortellinger på villrein.no definert som funksjonsområde for kalving (før 2001), funksjonsområde sommer (mye brukt før 2001) og funksjonsområde vinter (sjelden). Det bør vurderes om vegen bør stenges i perioder når det er villrein som nærmer seg denne delen av vidda i forbindelse med kalving, vårbeite og evt. vinterbeite.

Pkt. 2.5.1 Friluftsliv

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

I punkt 2.5.1. Friluftsliv er det under *Begrensninger i ferdsel* tilføyd nye retningslinjer som sier at «Behovet for slike tiltak knyttet ulike ferdselsformer skal vurderes nærmere i videre oppfølging av fokusområder (jf. § 3.1) og i arbeid med felles sti- og løypeplan (jf. § 3.1 og handlingsprogrammet).»

Vurdering av endring:

Det vurderes å være hensiktsmessig å vurdere ferdselsregulerende tiltak overfor villrein i forbindelse med at det skal utarbeides en felles sti- og løypeplan og ved oppfølging av fokusområder. Da er det gode muligheter for å involvere ulike interesser og oppnå gjennomarbeidete løsninger som tar hensyn til villrein og ulike samfunnsinteresser.

Pkt. 2.7 Naturmangfold

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Det er lagt inn nytt avsnitt om naturmangfold i retningslinjene, punkt 2.7:

«I all videre planlegging skal naturmangfold, i henhold til de rammer naturmangfoldloven §§ 8-12 setter, ivaretas.

Som ledd i dette skal følgende hensyn ivaretas:

- biologisk mangfold og landskapets sårbarhet ved å ikke tillate ny fritidsbebyggelse og andre større inngrep over tregrensa eller i det høyestliggende skogbeltet
- våtmarksområder med spesiell vekt på intakte myrområder slik at inngrep i disse områdene unngås
- prioriterte arter, truede eller nær truede arter og utvalgte naturtyper, jf. Norsk rødliste for arter og Norsk rødliste for naturtyper
- inngrepsfrie naturområder og 100 metersonen langs vann og vassdrag skal sikres mot ytterligere nedbygging
- store nok og gjennomgående grønne strukturer innenfor utbyggingssoner av hensyn til landskap, friluftsliv og vilt.

For planer og tiltak som kan påvirke villreinens leveområder, skal virkningene for villrein utredes særskilt.»

Vurdering av endring:

Retningslinjene første setning viser til naturmangfoldlovens §§ 8-12, som allerede gjelder for alle offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet. Dette blir da en påminnelse om en lov som gjelder og innebærer ingen reell endring av regional plan. Det å ta hensyn til prioriterte arter, truede eller nær truede arter og utvalgte naturtyper jfr. Norsk rødliste følger også allerede av naturmangfoldlovens bestemmelser.

Det at det skal tas hensyn til store nok og gjennomgående grønne strukturer innenfor utbyggingssoner framgår av retningslinjer i gjeldende regional plan, men under annen overskrift.

Gjeldende regional plan sier allerede at det skal vektlegges god landskaps- og terrengtilpasning i utbyggingsplaner og at en skal unngå nye bygg i 100 metersonen langs vann og vassdrag.

De nye retningslinjene innebærer en innskjerping når det gjelder å ivareta hensyn til biologisk mangfold og landskapets sårbarhet ved å ikke tillate ny fritidsbebyggelse og andre større inngrep over tregrensa eller i det høyestliggende skogbeltet, ivaretagelse av hensyn til våtmarksområder med spesiell vekt på intakte myrområder slik at inngrep i disse områdene unngås, samt hensyn til inngrepsfrie naturområder og 100 metersonen langs vann og vassdrag som skal sikres mot ytterligere

nedbygging. Retningslinjene innebærer også en ny utredningsplikt for alle planer og tiltak som kan påvirke villreinens leveområder. Flere av disse hensynene er allerede listet opp i overordnede føringer som skal tas i regional og kommunal arealforvaltning, men innebærer samlet sett en innskjerping av hensyn som skal tas i kommunal planlegging og økte krav til konsekvensutredninger for planer og tiltak på lokalt nivå.

Pkt. 2.9 Gjerder i utmark

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Det er vurdert to alternative retningslinjer om gjerder i utmark under punkt 2.9, og som begge sendes til høring.

Alternativ A er nytt forslag til retningslinje om gjerder i utmark: *«Sauegjerder kan etter nærmere vurdering oppføres når det ikke er til hinder for villrein og annet vilt. Gjerder som er til hinder for villreintrekk, tillates ikke. Ved eventuelle unntak, som å begrense trekk pga. fare for sykdom og smittespredning, må det settes vilkår om tidsbegrenset bruk.»*

Alternativ B er også retningslinje i gjeldende regional plan: *«Gjerder i utmark som kan være til hinder for villreinens ferdsel, tillates ikke.»*

Vurdering av endring:

Retningslinje i alternativ A (nytt forslag) medfører i praksis ingen stor endring i forhold til retningslinje i gjeldende plan, men vil gi noen flere muligheter for å vurdere hensyn til villrein i forhold til samfunnsinteresser, samt redusere fare for smitte av eks. skrantesjuka ved at midlertidige gjerder kunne vært benyttet for å hindre villreintrekk mellom Nordfjella og Hardangervidda.

Pkt. 2.10 Villreinhensyn

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Punkt 2.10 Villreinhensyn er et helt nytt punkt i regional plan: *«Tiltak som kan gi økt ferdsel i sårbare villreinområder, kan avslås med bakgrunn i dette. Aktuelle tiltak kan f.eks. være nye eller utvidelse av etablerte turisthytter og P-plasser.»*

Vurdering av endring:

Endringen er positiv for villrein ved at det gis en ny generell bestemmelse som åpner for å avslå nye tiltak som kan gi økt ferdsel i sårbare villreinområder. Retningslinjen vil føre til at det må foretas en vurdering av samfunnsnytte av tiltaket opp imot negativ virkning på villreinen.

Pkt. 3.1 Nasjonalt villreinområde, retningslinjer for turisthytter

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Det er foreslått to alternative retningslinjer for turisthytter i forslag til regional plan som skal sendes ut til høring.

Alternativ A er nye retningslinjer for turisthytter:

- *«Det skal ikke etableres nye turisthytter eller andre nye overnattingstilbud i nasjonalt villreinområde.»*
- *Etablerte turisthytter kan moderniseres, men antall sengeplasser skal ikke økes. Nærmere rammer avklares i kommunene.*
- *Av hensyn til villrein kan en i særskilte tilfelle, i dialog med eier, vurdere periodevis stenging av hytter som inngår i tur- og løypenettet.»*

Alternativ B er retningslinjer i gjeldende regional plan: «Etablerte turisthytter kan moderniseres og forsiktig utvides når dette er nødvendig for videre drift. Nærmere rammer for dette må avklares i kommunenes videre planlegging.»

Vurdering av endring i alternativ A:

Nye retningslinjer innebærer sterke begrensninger i videre utvikling av turisthytter innenfor nasjonalt villreinområde uavhengig av om endringer kan ha betydning for villrein eller ikke. Samtidig legger Storting opp til satsing på friluftsliv og turisme i tilknytning til verneområder. Besøksstrategi for verneområdene på Hardangervidda og en sti- og løypeplan vil foreta en helhetlig gjennomgang av ferdsel i forhold til villrein. Et resultat av disse prosessen kan vise at det er ønskelig å legge om stier og løyper, og foreta endringer i tilbudet av turisthytter for å styre ferdsel til områder som er uproblematisk for villreinen. Eventuelt flytting av turisthytter vil nok være unntak i forhold til retningslinjene. Rammer for modernisering av turisthytter og evt. endring i sengeplasser bør vurderes i lys av en helhetlig sti- og løypeplan for Hardangervidda for å styre ferdsel til ønskede områder, og ikke bare avklares i den enkelte kommune.

Full stans i økning i antall senger på turisthytter kan medføre at enkelte hytter må avvikle dersom kostnader til oppgradering og drift øker mer enn mulighetene til å øke inntekter fra et låst antall senger. Spesielt private turisthytter vil være utsatt fordi disse må bære alle kostnader selv. Nye retningslinjer for turisthytter kan medføre at dagens turisthyttetilbud «fryses» og gir små muligheter for å tilpasse tilbudet framover i samsvar med turistenes behov og villreinenes interesser.

Mulighet for å ivareta nødvendige hensyn til villrein er i stor grad ivaretatt gjennom nytt punkt 2.10 Villreinhensyn.

Vurdering av alternativ B:

Turisthytter kan moderniseres og forsiktig utvides kun når det er nødvendig for videre drift, men ikke på bakgrunn av behov i turistmarkedet selv om det ikke er til skade for villreinen. Slike rammer vil med stor sannsynlighet bidra til å avvikle private turisthytter innenfor nasjonalt villreinområde på sikt fordi det ikke underbygger økonomiske motiver for å drive turisthytter. Turistforeninger kan opprettholde turisthytter fordi en kan subsidiere utvikling og drift av enkelthytter i en større organisasjon.

Pkt. 3.3 Stølsdaler

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Retningslinjer for 3.3 Stølsdaler inneholder en tilføyelse i forhold til tidligere retningslinjer (understreket): *«Fritidsbygg: Kommunene kan i videre kommuneplanlegging åpne for begrenset fritidsbebyggelse, spredt eller i små byggeområder, fortrinnsvis i tilknytning til eller som fortetting av eksisterende bebyggelse. Dette skal skje innenfor følgende rammer:*

- *Ny bebyggelse skal legges utenfor stølsvoller.*
- *Lokalisering og antall skal fastsettes i kommuneplanene, og gis rammer slik at landskapsbildet opprettholdes og villreinhensyn ivaretas.»*

Vurdering av endring:

Å avsette områder for fritidsbebyggelse kan være krevende. Områder som avsettes til utbyggingsområder for fritidsformål i regional plan vil kunne utvikles med konsentrert fritidsbebyggelse i felt, med høy sanitærteknisk standard. I områder for 3.3 Stølsdaler åpner retningslinjene for *«begrenset fritidsbebyggelse, spredt eller i små byggeområder, fortrinnsvis i tilknytning til eller som fortetting av eksisterende bebyggelse»*. Det er vanskelig å se hva dette kan føre til av utbygging over tid. Det stilles i dag krav fra fagmyndigheter om godkjent vannforsyning før utbygging av nye hyttefelt kan finne

sted, dette medfører ofte kostnader som forutsetter en kritisk masse av fritidsboliger for å kunne gjennomføres. Det samme gjelder ønske om vinterbrøyting av veg og oppkjøring av skiløyper. Det aller meste av markedet for fritidsboliger har ønsker og krav som gjør at det må til et større antall fritidsboliger for å kunne forsvare investeringer og driftskostnader. Resultatet kan bli at en intensjon om «begrenset fritidsbebyggelse» blir betydelig mer omfattende enn det som var påtenkt. For å skape samfunnsmessige økonomiske ringvirkninger av betydning i en bruksfase, må det til et større antall fritidsboliger. Salg av tomter og bygging av nye hytter kan likevel medføre betydelige økonomisk virksomhet i en kort utbyggingsfase. Konklusjonen er at dersom det åpnes for spredt bygging av fritidsboliger i arealsone 3.3 Stølsdaler, kan det medføre mer omfattende utbygging på sikt enn det som er intensjonen i regional plan.

Pkt. 3.4 Fjell og fjordbygder

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Retningslinjer for 3.4 Fjell og fjordbygder har fått samme tilføyning som for 3.3 Stølsdaler vedr.

Fritidsbygg: «Fritidsbygg: Kommunene kan i videre kommuneplanlegging åpne for begrenset fritidsbebyggelse, spredt eller i små byggeområder, fortrinnsvis i tilknytning til eller som fortetting av eksisterende bebyggelse. Lokalisering og antall skal fastsettes i kommuneplanene, og gis rammer slik at landskapsbildet opprettholdes og villreinhensyn ivaretas.»

Vurdering av endring:

Det vises til vurdering av konsekvenser i avsnittet overfor (3.3 Stølsdaler).

Pkt. 3.5 Utbyggingsområder for fritidsformål

Beskrivelse av endring i nytt planforslag i forhold til gjeldende regional plan:

Punkt 3.5 Utbyggingsområder for fritidsformål, inneholder en ny retningslinje: «*Utvikling av reiselivs-anlegg skal skje på allerede etablerte destinasjoner.*»

Vurdering av endring:

Intensjonen er å samlokalisere reiselivsvirksomheter, men formuleringen gir betydelige rom for fortolkning ved oppfølging i kommunale planer. Det kan reises spørsmål til hva som er et *reiselivs-anlegg*; er det en turistbedrift eller flere tilbud som er lokalisert sammen? Er som eks. en større rasteplass langs turistvegen over Hardangervidda et reiselivs-anlegg? Er det noen nedre grense for hva et reiselivs-anlegg er? Det kan også reises spørsmål til hva som er en destinasjon. Det er klart at dette gjelder mer enn en enkeltbedrift, men er et større hytteområde eller områder slik som Ustaoset og Haugastøl destinasjoner? Et tredje spørsmål er hva som allerede er en etablert destinasjon. Er et område avsatt som turistområde i kommuneplan eller regulert men ikke bygd ut, etablert? Slik formuleringen er nå kan det skape uklare rammer for videre utvikling av turisme rundt Hardangervidda.

Tabell for å framstille konsekvens for samfunn og miljø og sammenstilling av endringer i reviderte retningslinjer i regional plan

Retningslinjer for	Hva innebærer endringer	Konsekvens samfunn	Konsekvens miljø/villrein	Sammenstilling samfunn/villrein
Formål med planen	Formål tatt inn også som retningslinjer for planen	+	+	Ja
Virkning av planen	Uttrykt forventning om at alle aktører skal forholde seg til regional plan	?	?	Uklar
Videre planlegging/saks-behandling	Bruke skjønn når sonegrenser i regional plan overføres til kommuneplan	+	0	Ja

Utmarksnæringer	Tiltak for utmarksnæringer kan godkjennes ved dispensasjon i tillegg til reguleringsplan	+	0	Ja
Veier – bygging og drift, veg over Imingfjell, alternativ A	Vinterstengt over Imingfjell (som i gjeldende regional plan), men brøyting til Smårøe vinterferie - påske	0	0	0-alternativ (dagens løsning)
Veier – bygging og drift, veg over Imingfjell, alternativ B	Vinteråpen veg over Imingfjell men med en rekke begrensninger	(+)	-	Nei (begrenset samfunnsnytte i fht. kostnader)
Veg Ystanes – Heng	Utbedre veg (ingen endring)	+	-	Bør sees på
Friluftsliv	Vurdere begrensninger i fbm. overordnet sti- og løypeplan	-	++	Ja
Gjerder i utmark, alternativ A nytt forslag	Gjerder som kan være til hinder for villrein kan unntaksvis settes opp når det hindrer eks. smitte.	+	0	Gir flere muligheter
Gjerder i utmark alt B (Gjerder som kan hindre villreintrekk tillates ikke (ingen endring)	0	0	0-alternativ (dagens løsning)
Villreinhensyn	Tiltak som kan gi økt ferdsel i sårbare villreinområder kan avslås direkte.	-	++	Ja
Retningslinjer for turisthytter, alternativ A	Ingen nye turisthytter o.l., kan moderniseres men ikke øke antall senger. Kan stenge i perioder, i dialog med eier.	-	(+)	Unødig strenge retningslinjer
Retningslinjer for turisthytter, alternativ B	Turisthytter kan moderniseres og utvides når det er behov for videre drift (ingen endring)	0	0	0-alternativ (dagens løsning)
Stølsdaler	Tilføyelse i retningslinje om at fritidsbebyggelse fortrinnsvis skal være i tilknytning til eks. hytter eller som fortetting	+	-	Usikker virkning over tid
Fjell og fjordbygder	Tilføyelse i retningslinje om at fritidsbebyggelse fortrinnsvis skal være i tilknytning til eks. hytter eller som fortetting	+	-	Usikker virkning over tid
Utbyggingsområder for fritidsformål	Utvikling av reiselivsarealer skal skje på allerede etablerte destinasjoner.	--	0	Kan over tid ha stor negativ virkning for reiseliv. Ingen effekt for villrein.

3. Vurdering av endringer i plankart av 09.10.2018

Det er først foretatt en skriftlig vurdering av konsekvenser for miljø (villrein) og samfunn for det enkelte delområde, deretter er konsekvensene for hvert delområde sammenstilt i en tabell.

Mindre områder innenfor Rennedalen, Nystøl og Seterdalen, Hol kommune

I *Rennedalen* øst for Ustaoset og sør for Usteåne er et relativt lite område omdefinert fra fjell og annen utmark til stølsdal og annen utmark. Det samme gjelder et område ved *Nystøl* i Skurdalen. Begge områdene er allerede forsiktig utbygd med fritidsboliger. Områdene ligger utenfor nasjonalt villreinområde og grenser ikke inn til villreinområdet. Bakgrunnen er lokalt ønske om mer handlingsrom for å utvikle fritidsboliger. Bygging av nye hytter, salg av hyttetomter og påfølgende bruk av hyttene vil bidra til lokal verdiskaping, men hovedsakelig på eiendomsnivå med begrenset utbygging. Ferdsel fra områdene forutsettes styrt gjennom kommunal sti- og løypeplan. Stølsområdet går opp til 1000 moh. og helt opp mot viddeplatået og viktige vinterbeiteområder for villrein (villrein.no, kartfortellinger Hardangervidda, funksjonsområde vinter), og flere hytter kan gi grunnlag for vinterbrøyting av veg. Dette kan medføre økte forstyrrelser på villrein.

Mindre område ved Dagali alpinsenter, Hol kommune

Endringen i plankartet gjelder en korrigerende av grense mellom utbyggingsområde for fritidsformål og nasjonalt villreinområde slik at hytteområde som ligger i godkjent reguleringsplan blir liggende utenfor villreinområdet. Endringen innebærer å rette opp regional plan i samsvar med godkjent reguleringsplan og innebærer ingen faktisk endring i arealbruk. Det har derfor ingen ytterligere negative konsekvenser for villrein utover godkjent reguleringsplan.

Område: Luredalen, Tinn kommune

Endringen i plankartet innebærer også her korrigerende av grense mellom utbyggingsområde for fritidsformål og fjell og annen utmark, slik at grense for utbyggingsområdet følger grense for byggeområde i godkjent kommunedelplan. Endringen innebærer ingen reell endring i arealbruk. Det har derfor ingen ytterligere negative konsekvenser for villrein utover godkjent reguleringsplan.

Område: Valldalen, Odda kommune

Endringen omfatter omdefinering av mindre arealer i Valldalen fra nasjonalt villreinområde til Stølsdal for å muliggjøre næringsutvikling i form av begrenset bygging av fritidsboliger. Lokalt er det argumentert med at Valldalen historisk er en stølsdal. Villreinen kalver tidvis på østsiden av Valldalsvannet og innerst i Valldalen, og det er tilgjengelige vårbeiter i østliene i dalen som kan bli forstyrret med hyttebygging. Med en ny tunnel for E134 ved Dyrskaret kan det medføre økt trekk mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene, og at villreinen kan bruke dette området mer framover. Områder vest for Valldalen er i noen grad brukt som vinterbeite for villrein (villrein.no, kartfortellinger Hardangervidda, vinter)

Erfaringsmessig vil begrenset hyttebygging over tid kunne innebære fortetting av områder, krav om vinterbrøyting og mulighet for helårs bruk. Dette kan medføre uro overfor villrein også i kalvingstiden fordi myndighetene har begrensede muligheter for å stenge private veger i perioder av hensyn til villrein. Veg inn Valldalen er rasutsatt vinterstid og det er derfor lite sannsynlig at vegen vil bli brøytet om vinteren.

Områder: Hisdalsdalen, Skare til Reinsnosvatnet, Løyningdalen og Austdalen i Røldal, Odda kommune

Endringen innebærer at tre delområder (Hisdalsdalen, Løyningdalen og Austdalen) omdefineres fra «Fjell og annen utmark» til «Stølsdal» mens området Skare til Reinsnosvatnet omdefineres til «Fjell og fjordbygder». Delområdene ligger hovedsakelig i høydelag 500-700 moh., med noe dyrka mark, noen hytter og enkelte gårder. Endring av arealkategori åpner for mulighet for noe utvikling av hytter og boliger. Tilgrensende områder er ikke definert som funksjonsområder for villrein på kartfortellinger på villrein.no, og endringene vil ha større positiv konsekvens for lokalsamfunn enn negativ konsekvens for villrein.

Område: Heng, Ullensvang herad

Endringen innebærer at et større område på ca. 6 km² sør for Kinsarvik endres fra «nasjonalt villreinområde» til «fjell og annen utmark». Området fra Heng til Kvanndalshovet er et viktig skiområde for lokalbefolkningen etter at tidligere skogsbilveg fra Ystanes til Heng ble utbedret. Heng er også startsted for motortransport med snøscooter til et større antall stølsbuer og hytter inne på vidda. Platået som omdefineres er lite benyttet av villreinen de senere år og ligger helt i utkanten av villreinområdet, men er i kartfortellinger (villrein.no) registrert som funksjonsområde for kalving, funksjonsområde sommer (mye brukt før 2001) og vinterbeiteområde (sjelden brukt). Dersom ikke vegen til Heng kan stenges når det pågår kalving eller når det er villrein på vårbeite i området, vil det ha en uheldig effekt på villreinen i en sårbar periode.

Sammenslåing av byggeområder for fritidsbebyggelse og reiseliv til felles kategori «utbyggingsområder for fritidsformål»

Erfaringer viser at disse arealkategoriene er veldig like i de fleste sammenhenger av betydning for regional plan. Område for fritidsbebyggelse innebærer en mer ekstensiv arealutnytting med hytter, veger og ferdsel spredt over et større område. Bruk av fritidsboliger er mest konsentrert rundt helger og ferier. Område for reiseliv er mer intensivt benyttet, har større verdiskaping pr. arealenhet og har også mer konsentrert ferdsel ut fra anlegget. Med bygging av reiselivsanlegg i områder for fritidsbebyggelse kan det bli økt ferdsel sammenlignet med et område med kun fritidsbebyggelse. På den andre siden kan ferdsel fra både fritidsbolig og turistanlegg kanaliseres. I mange tilfeller er det hensiktsmessig å etablere fritidsbebyggelse og reiselivsanlegg i nærheten av hverandre, med felles bruk av stier og løyper. I praksis er ikke konsekvensen stor av endringen for villrein og samfunn.

Tabell for å framstille konsekvens for samfunn og miljø og sammenstilling av endringer for hvert delområde

Område	Hva innebærer endringer	Konsekvens samfunn	Konsekvens miljø/villrein	Sammenstilling samfunn/villrein
Rennedalen, Hol kommune	Omdefinere område fra «Fjell og annen utmark» til «Stølsdaler»	+	-	Usikker
Nystøl, Hol kommune	Omdefinere område fra «Fjell og annen utmark» til «Stølsdaler»	+	-	Usikker
Dagali alpingsenter, Hol kommune	Justere grense mellom byggeområde for fritidsformål og nasjonalt villrein-område	+	0	Ja
Luredalen, Tinn kommune	Justere grense mellom «Utbyggingsområde for fritidsformål» og «Fjell og annen utmark»	+	0	Ja
Valldalen, Odda kommune	Omdefinere område fra «Fjell og annen utmark» til «Stølsdaler»	+	--	Nei
Hisdalsdalen, Skare til Reinsnosvatnet, Løyningdalen og Austdalen i Røldal, Odda kommune	Omdefinere tre områder fra «Fjell og annen utmark» til «Stølsdaler» og et område (Skare til Reinsnos) til «Fjell og fjordbygd»	++	0	Ja
Heng, Ullensvang herad	Omdefinere område fra «Fjell og annen utmark» til «Stølsdaler»	++	--	Usikker

4. Vurdering av tematiske problemstillinger i regional plan

Tema friluftsliv

I handlingsprogrammet til regional plan foreslås det at kommunene skal utarbeide sti- og løypeplaner der omlegging, nedlegging og nyetablering av stier og løyper avklares. Planen skal også vurdere andre ferdselsformer som kiting og koordineres med arbeid med besøksstrategi for verneområdene. Behov for begrensninger i ferdsel, særlig opp mot foreslåtte fokusområder, skal også vurderes i planen.

Arbeidet med sti- og løypeplaner, eller kanskje heller «ferdselsplan», for Hardangervidda vil være et hensiktsmessig grep for å avveie ferdsel og friluftsliv i forhold til villrein og andre sårbare interesser. Arbeidet må dekke hele villreinområdet og gjennomføres i samarbeid med DNT, vernemyndigheter og andre berørte aktører.

Tema utmarksnæringer

I planprogrammet var utmarksnæringer eget tema fordi utmarksnæringer fra flere hold er flagget som et satsingsområde fra overordnet politisk hold, men i realiteten oppfattes dette som vanskelig å gjennomføre på grunn av rammer i regelverk og veiledere. Regional plan anbefaler derfor økt bruk av dispensasjoner etter retningslinjer for behandling av søknader som utarbeides av kommunene.

Utmarksnæringer med bl.a. utleie av jakt og fiske med husvære kan utgjøre viktige inntekter for enkeltbruk og for bygdelag. Det er derfor uheldig at regelverk og veiledere oppleves som unødig begrensende for slik virksomhet, i samsvar med politiske føringer. Utmarksnæringer vil som regel medføre spredt ferdsel som erfaringsvis er lite forstyrrende for villreinens arealbruk, men de samfunnsmessige gevinstene lokalt kan bli større enn ulempene for villreinen.

Tema differensiert arealforvaltning

Planprogrammet hadde en bestilling på at muligheter for «differensiert arealforvaltning» skulle vurderes, det vil si mulighet til å vedta at bygninger og veger kan brukes til avgrensede deler av året. Det viser seg at mulighetene til slik styring er begrenset etter plan og bygningsloven når det gjelder regionalplaner og kommuneplaner. Det er derfor vage retningslinjer for differensiert forvaltning i ny regional plan. Men motorferdselloven og verneforskrifter for nasjonalparken og landskapsvernområder på Hardangervidda gir mulighet for å gi tillatelser som kan avgrenses i tid. En felles sti- og løypeplan, som er foreslått i handlingsprogrammet, kan bli et viktig grep for differensiert arealforvaltning i regional plan når dette arbeidet er gjennomført.

Ved å se ulike lover og forskrifter i sammenheng vil det være en viss mulighet for å oppnå en differensiert arealforvaltning som i sum gir bedre rammer for både villrein og samfunnsinteresser som kan tilpasses til villreinens sesongvise leveområder.

Tema verneområder

Planprogrammet hadde en bestilling om å se regional plan og verneområdene med verneforskrifter og forvaltningsplan i sterkere sammenheng. Regional plan anbefaler spesielt å få til et bedre samspill med besøksstrategi for verneområdene når det gjelder utarbeiding av en overordnet sti- og løypeplan der kunnskap om villreinens arealbruk og sårbarhet kombinert med ferdselsstyring blir viktig.

Utarbeiding av en felles og helhetlig sti og løypeplan (eventuelt ferdselsplan) for Hardangervidda som omfatter både arealer innenfor og utenfor verneområdene vil være et godt grep for å sikre at det tas tilstrekkelige hensyn til villrein samtidig som friluftsliv og tilhørende næringsinteresser ikke blir begrenset mer enn nødvendig.

Tema naturmangfold

Planprogrammet viser til at naturmangfoldlovens kapittel II er forsterket etter 2011, med særlige krav om at vurderinger og vedtak skal bygge på vitenskapelig kunnskap, samt at erfaringsbasert kunnskap vektlegges. Ny regional plan har løftet ut naturmangfold som et eget punkt i retningslinjene for å tydeliggjøre og forsterke naturmangfoldlovens føringer.

Regional plans retningslinjer for naturmangfold inneholder ingen reelle innskjerpinger i hvilke vurderinger som skal utføres og vektlegges i oppfølgingen, og har i prinsippet ingen konsekvenser for villrein/miljø og samfunn. Naturmangfoldlovens bestemmelser gjelder forøvrig alt naturmangfold, og ikke bare villrein.

Tema CWD/skrantesjuka

Planprogrammet sier at det på grunn av den alvorlige situasjonen med skrantesjuka i Nordfjella må vurderes om det i ny regional plan er behov for særlige tiltak knyttet til arealbruk på Hardangervidda. Ny regional plan har oppdatert retningslinjer for Rv 7 om at det inntil videre ikke er ønskelig å stenge Rv 7 når det er villrein i området og som kan tenkes å ville krysse vegen.

CWD/skrantesjuka er vurdert og avveid i forhold til samfunnsinteresser på en grei måte.

Tema Vassdrag og vilkårsrevisjoner

Planprogrammet sier at «I rulleringen vil det bli gjort en vurdering av om den regionale planen bør gi retningslinjer knyttet til vilkårsrevisjoner av regulerte vassdrag med sikte på å bedre trekkveger for villreinen.» Retningslinjer om vassdragsforvaltning i regional plan er utvidet til å omfatte energiproduksjon.

Nye retningslinjer for vassdrag og vilkårsrevisjoner gir økte muligheter for å finne balanserte løsninger for å ivareta hensyn til villrein, andre miljøverdier og samfunnsinteresser.

Infrastruktur/vegnett

Planprogrammet sier at «I rulleringen vil samfunnets langsiktige behov for sommer- og vintervegnett innenfor planområdet bli vurdert og avveid i forhold til villreinenens behov.» Forslag til ny regional plan har noen endringer knyttet til Rv 7 og stenging pga. villrein, to alternative løsninger for vegen over Imingfjell (fortsatt vinterstengning og brøyting med vilkår) og presisering av tidspunkt for sommeråpning av flere veger. Utbedring av veg til Heng videreføres og retningslinjene sier at «Ny veg- og skitunnel mellom Rollag og Tinn kommuner ved Killingskaret kan etableres, bl.a. for å gi sikker vintervei mellom Tinn og Numedal.»

Helårsveg mellom Tinn og Øvre Numedal er trolig viktig for å kunne oppnå en bærekraftig utvikling av bygdene med et felles bo- og arbeidsmarked samt skoletilbud, og er et alternativ til helårsveg over Imingfjell. Regional plan bør vurdere å ta en mer aktiv holdning til tunnel mellom Tinn og Veggli som alternativ helårsveg, og sette tiltaket på dagsorden for å avklare den samfunnsmessige betydningen.

Samspill med andre regionale planer

Planprogrammet ga en bestilling om at ved rullering av regional plan for Hardangervidda må samspill og sammenheng med tilgrensende regionale planer tydeliggjøres. Regional plan har fulgt opp bestillingen med innskjerping av rammer for turisthytter, retningslinjer for vilkårsrevisjon for vassdrag tilsvarende Nordfjellaplanen, utvidete retningslinjer om at vindkraftanlegg ikke skal etableres i nasjonale villreinområder og egen retningslinje med paragraf om naturmangfold.

For Hardangervidda som nasjonalt villreinområde er det spesielt viktig å sikre trekkmuligheter for villrein mellom Hardangervidda og Setesdalheiene i sør og Nordfjella i nord. NINA og NVS har foreslått både E134 og Rv 7 som fokusområder for å se nærmere på løsninger for trekk. For framtidige trekkmuligheter er det viktig at disse fokusområdene følges opp.

Tabell for å framstille konsekvens for samfunn og miljø og sammenstilling av endringer for hvordan tema i planprogram er fulgt opp i regional plan

Tema	Hva innebærer endringer	Konsekvens samfunn	Konsekvens miljø/villrein	Sammenstilling samfunn/villrein
Tema friluftsliv	Lage felles sti og løypeplan for Hardangervidda	+	+	Svært positivt
Tema utmarksnæringer	Økt adgang til å godkjenne tiltak ved dispensasjon	+	0	Positivt
Tema differensiert arealforvaltning	Erfaring er at det er vanskelig å få til differensiert arealforvaltning	0	0	Kan følges opp i felles sti- og løypeplan
Tema verneområder	Viser til mulighet for bedre samordning av forvaltning av verneområder gjennom en felles sti- og løypeplan	+	+	Positivt
Tema naturmangfold	Nytt avsnitt med hensyn som skal tas til naturmangfold	-	+	Flere utredningskrav som kan gi bedre løsninger
Tema CWD/skrantesjuka	Ikke ønskelig å stenge Rv 7 for å hindre smitte av CWD fra Nordfjella til Hardangervidda	+	+	Har fulgt opp CWD-situasjon med midlertidig løsning
Tema vassdrag og vilkårsrevisjon	Presisering av villreinhensyn. Omfatter også anlegg for energiproduksjon.	-	++	Naturlig utvidelse av hensyn som skal tas
Infrastruktur/vegnett	Små endringer i regional plan for infrastruktur og vegnett.	-	0	Lokalsamfunnas behov for vegnett i liten grad vurdert
Samspill med andre regionale planer	Ny plan har relativt lite fokus på samspill med andre regionale planer for å styrke trekkmuligheter for villrein	-	0	I liten grad fulgt opp

5. Vurdering av handlingsprogram i regional plan

Fylkeskommunene har gode rutiner for oppfølging av regional plan ved at det ble utarbeidet handlingsprogram i 2013, og som senere er fulgt opp ved at tiltak er gjennomført i samarbeid med en rekke berørte aktører. Handlingsprogrammet er senere rullert. Dette sikrer en gjennomføring som ivaretar hensyn både til villrein, andre miljøinteresser og samfunn. Ny regional plan inneholder nytt forslag til handlingsprogram

7.2.1 Hardangerviddarådet bør vurderes supplert med leder av et nasjonalparkstyre hvis ny forvaltningsmodell for verneområdene på Hardangervidda innføres. Dette vil sikre bedre koordinering av forvaltning innenfor og utenfor verneområdene.

7.2.6 Fokusområder med oppfølgende arbeid vurderes å være en hensiktsmessig måte å angripe komplekse problemstillinger som berører både villrein og samfunn i avgrensede områder. Oppfølging av fokusområdene må forankres blant alle viktige berørte parter.

7.2.7 Utarbeiding av en felles sti- og løypeplan er et godt grep for en grundig gjennomgang av ferdsel på Hardangervidda i lys av ny kunnskap om villreinens arealbruk og hvordan ferdsel påvirker villreinen. Arbeidet kan også danne grunnlag for oppfølging av verneforskrift og forvaltningsplan for verneområdene mht. endringer i sti- og løypenettet og andre restriksjoner på ferdsel.

7.2.9 Det er forvaltningsmyndigheten for verneområdene på Hardangervidda som har ansvar for å utarbeide og følge opp besøksstrategi. Ved eventuell innføring av ny forvaltningsmodell vil det være et nytt forvaltningsstyre som har ansvar for oppfølging.

6. Vurdering av områder nevnt i planprogram, men ikke tatt inn i ny regional plan

Planprogrammet som ble vedtatt av det enkelte fylkesting som grunnlag for rullering av regional plan inneholdt flere tema/områder som er vurdert men ikke innarbeidet i nytt planforslag.

Mindre område i Seterdalen, Hol kommune

Lengst inne i *Seterdalen* i Hol kommune var det ønske om å omdefinere et område fra «Fjell og annen utmark» til «Stølsdal». Dette ble ikke lagt inn i ny plan fordi området grenser inn til villreinens mye brukte vinterbeiteområder (kartfortellinger, funksjonsområde vinter). Virksomhet her sommertid ville ikke vært utfordrende for villrein. Endring til «Stølsdal» ville likevel åpnet for bygging av flere fritidsboliger, med økt mulighet for vinterbrøyting av vegen inn Seterdalen. Dette ville medføre økt bruk av nye og eldre hytter og gitt økt ferdsel inn mot viktige vinterbeiteområder. Dette ville vært negativt for villreinen. For Dagali som bygd er det viktig med ringvirkninger av fritidsboliger hele året. Både villrein- og samfunnsinteressene vurderes her å være noe større enn i Rennedalen og Nystøl, men bygging av nye hytter bør kunne legges til områder med mindre utfordring for villreinen og større samfunnsnytte gjennom hele året.

Ustetind, Hol kommune

Private interesser ønsker å reetablere et tidligere serveringssted innenfor nasjonalt villreinområde sør for Ustaoset. Eierne ønsker å utvikle stedet til et spektakulært bygg med aktiviteter. Ny aktivitet på Ustetind ville åpnet for drift hele året, også vinterstid. Ustetind ligger i et viktig vinterbeiteområde (kartfortellinger, funksjonsområde vinter) og i et område hvor det i dag kun er dagsutfasrt fra området Ustaoset – Geilo. Med servering og overnatting ville stedet medført ny ferdsel lenger inn i villreinens vinterbeiteområder. Vinteren 2018 var området som eksempel brukt av villrein. Med en turistvirksomhete på Ustetind ville det vært vanskeligere å stenge skiløyper i perioder med villrein i området. Selv om Ustetind ligger nord for Tuva turisthytte, ville ny turistvirksomhet her likevel medført økt press på villreinen. For reiselivsutvikling i området Ustaoset – Geilo ville virksomheten hatt begrenset samfunnsmessig verdi utover selve virksomheten, og det at flere hytter ville fått et nytt dagsturtilbud. De negative virkningene for villreinen synes å være betydelig større enn den samfunnsmessige verdien av en ny turistvirksomhet.

Vegglifjell, Rollag kommune

I gjeldende regional plan for Hardangervidda er det kun nasjonalt villreinområde nordvest i Rollag kommune og et trekkområde for villrein mellom Hardangervidda og Blefjell som er med i planen. Hele influensområdet for villreinområdet og trekkområdet på Vegglifjell, med rundt 2000 hytter og

områder for turistvirksomhet, ligger utenfor regional plan. I planprogrammet står det derfor om Vegglifjell: «*Utvide planområdet for å sikre at villreinkorridor og buffersone i samsvar med kommunedelplanen inngår i regional plan. Bakgrunn: Påpekt i handlingsplanen i regional plan.*»

I forslag til ny regional plan er ikke influensområdet for villreinområdet på Vegglifjell tatt med fordi Rollag kommune ikke ønsker det. Konsekvensen er at det vil være vanskeligere å se sammenhengen mellom nasjonalt villreinområde og influensområdet på Vegglifjell for å redusere påvirkning overfor villreinen, noe som er formålet med å utarbeide regionale planer for villreinområdene. Det er derfor uheldig for forvaltning av villreinen arealer at influensområdet på Vegglifjell ikke er med. Samtidig kan Rollag kommune og Vegglifjell miste positive virkemidler for å utvikle lokalsamfunnet ved å stå utenfor regional plan.

Rukkemo/Torvetjønn, Vinje kommune

I planprogrammet for regional plan står det oppført «*Mulighetene for å utvide reiselivsoner utenfor nasjonalt villreinområde*» ved Rukkemo/Torvetjønn i Vinje kommune. Kommunens administrasjon mener gjeldende grenser for utbyggingsområder er gode i forhold til landskap, og sikrer både områder for friluftsliv samtidig som behovet for utbyggingsområder er dekket. Det er en rekke skiløyper i området, men langt unna mye brukte vinterbeiteområder nordøst for Møsvatn. Det er likevel kort avstand fra foreslått utbyggingsområde til mye brukte kalvings- og sommerbeiteområder sørvest for Møsvatn (kartfortellinger, funksjonsområder kalving og sommer). Utvidet byggeområde for fritidsformål kan derfor medføre økt ferdsel inn mot villreinen kalvings- og sommerbeiteområde. Det kan derfor være uheldig med økt bygging i dette området selv om det er gode muligheter for å kanalisere ferdselen med stier og løyper.

Skjeggedal - Trolltunga, Odda kommune

I planprogrammet for regional plan står det oppført «*Vurdere nasjonalt villreinområde i forhold til Trolltungeturismen*» for området Skjeggedal-Trolltunga. Det har vært ønske om å etablere ny turisthytte i fjellet et sted langs stien til Trolltunga. For mange er det en lang dagstur å gå fram og tilbake til Trolltunga på en dag, og mange ønsker å kunne bruke lenger tid på turen. De siste årene har det vært opp mot 75.000 mennesker på Trolltunga i løpet av året. Turen fra Skjeggedal til Trolltunga ligger helt i utkanten av nasjonalt villreinområde, men i et område som har vært lite benyttet av villreinen sommerstid etter 2001 (kartfortellinger, funksjonsområde kalving og sommer). Stien til Trolltunga representerer ikke noe problem for villreinen med dagens arealbruk, men en ny turisthytte kan medføre langt mer ferdsel fra Trolltunga og videre inn i områder som igjen kan bli viktige for villrein under kalving og sommerbeite framover. Det er derfor ikke ønskelig å etablere noen ny turisthytte på strekningen Skjeggedal – Trolltunga.

Orravatna, Odda kommune

I planprogrammet for regional plan står det «*Vurdere tilrettelegging for enkelt friluftsliv på strekningen Skjeggedal-Orravatna-Reinsnos*» i Odda kommune. Det er nevnt mulighet for en ny turisthytte på strekningen. Området har vært lite benyttet av villrein både før og etter 2001, og er ikke oppført som funksjonsområde for villrein (kartfortellinger, funksjonsområder). Økt ferdsel i dette området vil derfor være i liten konflikt med villrein selv om hele området sør for Ringedalsvannet og vest for Valldallen er ført opp nasjonalt villreinområde i regional plan. Dette er et område som det kan være ønskelig å kanalisere ny ferdsel til. Det bør derfor være åpning for å etablere ny turisthytte i området for å avlaste andre friluftsområder som ligger nærmere villreinen leveområder.

Isdalen, Eidfjord kommune

I planprogrammet for regional plan står det oppført «Vurdere mulighetene for et større utbyggingsområde» for Isdalen i Eidfjord. Isdalen ligger nord for Fosslø og Vøringsfossen og er en sidedal til Sysendalen. I gjeldende regional plan er Isdalen «Stølsdal», men er ønsket endret til «Utbyggingsområde for fritidsformål».

Isdalen er viktig turområde for hyttegjester og turister i Sysendalen. Fjellene rundt Isdalen er definert som sommer- og vinterarbeidsområder for Hardangervidda nord (kartfortellinger, funksjonsområde sommer og vinter), og er brukt av reinen i Nordfjella de senere år. Det er målsetting å reetablere trekk mellom Hardangervidda og Hardangerjøkulen, over Rv 7 med tunnel ved Dyranut, slik at områdene rundt Isdalen på sikt både er leveområder for villreinen på Hardangervidda og Nordfjella samt Raudafjell. En større utbygging i dette området kan derfor være uheldig for villreinen på sikt. Arealsonen Seterdal gir muligheter for en begrenset utbygging, og bør gi tilstrekkelige rammer.

Tabell for å framstille konsekvens for samfunn og miljø og sammenstilling for hvert delområde

Område	Hva innebærer innhold i regional plan	Konsekvens samfunn	Konsekvens miljø/villrein	Sammenstilling samfunn/villrein
Seterdalen, Hol kommune	Ikke omdefinere område fra «Fjell og annen utmark» til «Stølsdaler»	-	++	Bør ikke med
Ustetind, Hol kommune	Ikke tillate nytt turistanlegg innenfor nasjonalt villreinområde	-	++	Bør ikke med
Vegglifjell, Rollag kommune	Utelate Vegglifjell som influensområde for villreinområde i regional plan	0	--	Bør tas med
Rukkemo/Torvetjønn, Vinje kommune	Ikke utvide «utbyggingsområde for fritidsformål» i område for «Fjell og annen utmark»	--	++	Bør ikke med
Skjeggedal - Trolltunga, Odda kommune	Tillate ny turisthytte langs stien til Trolltunga, i utkanten av «nasjonalt villreinområde»	-	++	Bør ikke med
Orrevatna, Odda kommune	Legge til rette for friluftsliv innenfor nasjonalt villreinområde, men i et område lite benyttet av villrein.	-	0	Kan tas med
Isdalen, Eidfjord kommune	Omdefinere område fra «Stølsdal» til «Utbyggingsområde for fritidsformål»	-	++	Bør ikke med

7. Vurdering av klimaendringer og mulige langsiktige virkninger på villrein og beitegrunnlag

Mulig konsekvenser av klimaendringer på villreinen er omtalt i bl.a. NINA-rapport 1400, Miljøkvalitetsnorm for villrein, Forslag fra ekspertgruppe. Avsnitt 3.1.1 *Klima påvirker miljøbelastninger og mattilgang*, og avsnitt 6.1 *Klima* som påvirkningsfaktor, omtaler effekter av klima på villreinen.

Villreinen er tilpasset et liv i barske klimatiske områder, med store variasjoner mellom sommer og vinter. Klimaet på Hardangervidda varierer, med kystklima i vest med mye nedbør gjennom hele året, og innlandsklima i øst med langt mindre nedbør både sommer og vinter. Allerede i dag kan vi se store årlige svingninger i mengde snø på Hardangervidda. I år med mye snø trekker villreinen langt øst for å finne tilgjengelige lavbeiter. I vintre med lite snø beiter reinen lenger vest. Varslede endringer i klimaet vil medføre større svingninger i temperaturer og nedbørforhold enn tidligere. Det betyr at det enkelte år kan forventes vintre med enda mer snø enn tidligere, i kombinasjon med ising som følge av økte temperatursvingninger. Dette vil øke betydningen av tilgjengelige vinterarbeidsområder

øst på vidda. Det betyr at områder øst for Geilo og Uvdal, samt Lufsjåtangen, kan bli mer avgjørende enkelte vintre. Det gjør det enda mer viktig å beholde tilgjengeligheten til disse områdene, enten ved å hindre nye forstyrrelser, eventuelt innføre regimer for å hindre ferdsel i vanskelige vintre. Det kan også medføre at Dagalitangen bør vurderes som et beredskapsområde for vinterbeite i en kritisk vinterperiode.

Fare for vintre med vanskelige beiteforhold øker også betydningen av tilgang på tidlige vårbeiter for at reinsdyrene skal kunne spise seg opp ved kalving.

Mildere vintre framover kan gi vintre med lite eller dårlige isforhold på vann og vassdrag, og gi mer utfordrende trekkveger rundt vatn og elver. Mer nedbør kan også gi perioder med flom og større vannføring i vassdrag, noe som også kan vanskeliggjøre trekk spesielt for simleflokker med kalver.

Vintre med dårlig beitetilgang kan gi dårlig fosterutvikling og små kalver, med dårlig kondisjon og økt dødelighet. På den andre siden kan økt nedbør på sommeren også bedre tilgangen på sommerbeiter. Snøleier, som er viktige for villreins næringstilgang på sommeren, er en utsatt naturtype ved endringer i klimaet. Undersøkelser viser at klimaendringer har redusert forekomst av lyngarter som viktige beiteplanter for rein i Nord-Norge

Med forventet temperaturstigning vil det gi endringer i plantelivet på Hardangervidda. Dette kan påvirke sommerbeiter på ulike måter, og tregrense og skoggrense vil trolig krype oppover. Hvordan det på sikt vil påvirke beite og trekk er vanskelig å si, men det vil trolig ha effekt på arealbruken. Det kan også påvirke utbredelse til predatorer.

Forventede høyere temperaturer på sommeren vil kunne bedre forholdene for insekter og parasitter som lever i villreinen. Dersom det blir dårligere tilgang på snøfonner som reinen trekker til for å slippe unna insekter, vil det kunne forsterke utfordringene med parasitter ytterligere.

Det er i sum betydelig usikkerhet knyttet til hvordan forventede klimaendringer vil påvirke villreins levesett og arealbruk framover. Det er god grunn til å anta at snømengder vil variere mer framover, og at tilgang på vinterbeiter blir mer viktig. Det betyr at en i større grad må ta føre-var-hensyn for å sikre hele leveområdet til villreinen, og sikre tilgang til mulige vinterbeiteområder. Dette gjelder ikke minst tangene på østvidda, slik som Imingfjell. Også Dagalifjell bør vurderes som mulig reservebeite i en kritisk situasjon, med en beredskapsplan dersom tilgang på beiter lenger vest blir særdeles vanskelige.

8. Vurdering av regional plan i lys av ny kunnskap om villrein

Notat 7/2018 fra Norsk villreinsenter foretar en gjennomgang av GPS-data for villreins arealbruk på Hardangervidda utenfor nasjonalt villreinområde i årene etter 2011, dvs. villreinområdet som framgår av gjeldende regional plan. Notatet viser flere mindre delområder utenfor nasjonalt villreinområde som i noen grad er brukt av villrein siden grensene for villreinområdet ble trukket. I ny regional plan er grense for nasjonalt villreinområde justert på steder der arealer er benyttet av villrein, og det ikke er samfunnsinteresser av betydning. Justering av grense for nasjonalt villreinområde i lys av ny kunnskap om villreins arealbruk balanserer hensyn til villrein og samfunn på en god måte.

En vet i dag svært mye mer om villreins arealbruk på Hardangervidda og hvordan ferdsel og andre faktorer påvirker arealbruken, enn det en gjorde da gjeldende regional plan ble laget i 2011.

Villreinen er trolig mer utsatt for forstyrrelser fra ferdsel enn tidligere antatt. Ved utarbeiding av helhetlig plan for stier, løyper og annen ferdsel på Hardangervidda kan denne nye kunnskapen tas i bruk.

Funn av CWD/skrantesjuka i Nordfjella og kunnskap om sykdom og smitte fra skrantesjuka er innarbeidet i ny regional plan. Det medfører ønske om å hindre trekk av villrein mellom Hardangervidda og Nordfjella i en periode på minimum fem år, men samtidig legge til rette for trekk på lengre sikt.

9. Vurdering av regional plan etter naturmangfoldlovens §§ 8-12

Utarbeiding og behandling av planforslaget bygger på tilgjengelig kunnskap om naturmangfoldet, jfr. krav i naturmangfoldlovens § 8. Tilgjengelig kunnskap tilsier at det ikke er sårbare forekomster av naturmangfold i planområdet utover villrein som krever spesielle hensyn i regional plan.

Regional plan tar tilstrekkelig hensyn til villrein ut fra en føre-var-vurdering, jfr. naturmangfoldlovens § 9. Det foreligger ikke kunnskap om at regional plan bør ta andre hensyn overfor sårbart naturmangfold ut fra føre-var-prinsippet.

Nye områder for fritidsbebyggelse ved Rennedalen og Nystøl i Hol kommune kan, sammen med andre tidligere godkjente utbyggingsområder som genererer ferdsel øst på Hardangervidda, bidra til en ekstra belastning på villreinens vinterbeiteområder. En kan ikke se at forslag til ny regional plan vil innebære ekstra belastning på Hardangerviddas økosystem for annet sårbart naturmangfold jfr. naturmangfoldlovens § 10.

Regional plan inneholder ikke nye tiltak som innebærer at det må tas spesielle hensyn med ekstra kostnader som tiltakshaver må bære, jfr. naturmangfoldlovens § 11. Det synes likevel riktig at eiere av E134 og Rv 7 må bære kostnader med nødvendige tiltak for å gjenopprette villreintrekk mellom Hardangervidda og henholdsvis Setesdalsheiene og Nordfjella. Dette innebærer å rette opp negative konsekvenser for villrein av tidligere tiltak (vegbygging), basert på ny kunnskap og ervervet erfaring.

Ved vurdering av tiltak for å gjenopprette villreintrekk mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene og Nordfjella, og for å redusere negative effekter av stier og løyper samt annen ferdsel på Hardangervidda overfor villreinen, forutsettes det å legges til grunn driftsmetoder og tekniske løsninger som ut fra en samlet vurdering gir de beste samfunnsmessige resultater, jfr. naturmangfoldlovens § 12.

Referanser

Kartlegging av villreinens arealbruk på Hardangervidda. Norsk villreinsenter Rapport 7/2010.

Lufsjåtangen og Dagalitangen på Hardangervidda. Kunnskap og utfordringer i høve til villreintrekk og menneskeleg arealbruk. NINA Rapport 412.

Villreinens arealbruk - kartfortellinger. Nettside utført av NINA og Norsk villreinsenter (<http://villrein.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=0fd34670f09e40b182a33c25d5fcfea6>)

<http://www.villrein.no/aktuelt/dialog-om-lypekjring> (okt. 2018)

Lufsjåtangen og villrein. NINA Rapport 1362 (2017)

Fokusområde Hardangervidda. Norsk villreinsenter Notat 6/2018

Villreinkunnskap og regional plan. En gjennomgang av GPS-data i forbindelse med rullering av regional plan på Hardangervidda. Norsk villreinsenter 7/2018

Utredning om vinteråpen veg over Imingfjell. Fv. 124 og fv. 755. Statens Vegvesen okt. 2018